

4. สิ่งที่ต้องเตรียม อุปกรณ์ตามรายการ (ถ้าต้องการปฏิบัติตาม) อุปกรณ์พื้นฐานประกอบด้วยระบบส่งจำหน่ายไฟฟ้า

1.1. ระบบ 1 เฟส วัสดุ- อุปกรณ์	1.2. ระบบ 3 เฟส 4 สาย
2.1. ฟิวส์ควบคุม 1-2 แอมป์	2.2. ฟิวส์กำลัง 6-10 แอมป์
2.3. สวิตช์ตัดตอน(Cut out)	2.4. เซอร์คิตเบเกอร์ 10 แอมป์
2.5. สวิตช์กลับทางหมุน	2.6. สตาร์ - เคลต้า สวิตช์
2.7. สวิตช์กดปุ่ม (Push button)	2.8. รีเลย์ช่วย (Auxiliary relay)
2.9. โอเวอร์โหลดรีเลย์(Over load relay)	2.10. สวิตช์ตั้งเวลา (Timer)
2.11. มอเตอร์ 1 เฟส 1/2 แรงม้า	2.12. มอเตอร์ 3 เฟส 1/2 แรงม้า 660/380 V
2.13. มอเตอร์ 3 เฟส แบบปรับความเร็ว	2.14. ความต้านทานปรับค่า 500 วัตต์ 150 โอห์ม
2.15. ลิมิตสวิตช์ (Limit Switch)	2.16. โปรแกรมเมเบิลลอจิคคอนโทรล
2.17. หลอดสัญญาณ (Pilot Lamp)	2.18. สายเคเบิลต่อวงจร
2.19. คอนแทกเตอร์ 2 NO 2 NC 220 V (Main Contactor)	

เครื่องมือช่างไฟฟ้า

3.1. มัลติมิเตอร์	3.2. ไขควงแฉก
3.3. คีมช่างไฟฟ้า	3.4. ไขควงแบน

ข้อเสนอแนะควรรหาเครื่องบันทึกเทปโทรทัศน์ไว้ ทำตามภายหลังที่ละชั้น เพราะเวลามีจำกัด ทำให้เป็นข้อจำกัดในการปฏิบัติตาม (สามารถย้อนดูได้หลายครั้ง)

5. ผู้เขียนคู่มือ

ชื่อ นายรุ่งโรจน์ หนูขลิบ ครูประจำแผนกวิชา ช่างไฟฟ้า วิทยาลัยการอาชีพวังไกลกังวล

แผนการสอนรายคาบ

คาบที่ 1 เรื่องที่สอน สัญลักษณ์และอุปกรณ์ควบคุม ผู้สอนโดย นายรุ่งโรจน์ หนูขลิบ

---

1. จุดประสงค์การสอน

1. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสัญลักษณ์และอุปกรณ์ควบคุมมอเตอร์ได้
- มีความรู้ความเข้าใจและสามารถบอกเกี่ยวกับสัญลักษณ์และอุปกรณ์ควบคุมมอเตอร์ได้
- มีความรู้ความเข้าใจและสามารถนำสัญลักษณ์และอุปกรณ์ไปใช้งานได้

2. รายการสอน

1. สัญลักษณ์ในงานควบคุม
2. โครงสร้างส่วนประกอบอุปกรณ์ในงานควบคุม
3. หลักการทำงานอุปกรณ์ในงานควบคุม

3. วัสดุ อุปกรณ์/หนังสือ/ที่ต้องเตรียม

- ผู้เรียนไม่ต้องเตรียมหากไม่ต้องการปฏิบัติตาม
- กรณีที่ต้องการฝึกควรบันทึกไว้ เพื่อนำมาเปิดทบทวนภายหลัง เพราะเวลาจำกัด
- ครูผู้สอนต้องเตรียม ของจริง ภาพถ่าย หรือภาพกราฟิกส์ เพื่อประกอบการบรรยายตาม

เนื้อหา

4. ลำดับขั้นการสอน/ลำดับขั้นการทำงาน

อธิบายสัญลักษณ์ในงานควบคุม

อธิบายหลักการทำงานของอุปกรณ์ควบคุม

อธิบายการนำอุปกรณ์ควบคุมไปใช้งาน และตัวอย่างการใช้งาน

อธิบายหลักการตรวจสอบอุปกรณ์ควบคุม

สาธิตการต่อวงจร สรุปลักษณะสัมพันธ์

เนื้อหาสาระ

1. สัญลักษณ์ อุปกรณ์ควบคุมตามมาตรฐาน DIN, IEC, ANSI

1.1 สวิตช์แบบต่าง ๆ

1.1.1 สวิตช์ทางกล

1.1.2 สวิตช์ทางอิเล็กทรอนิกส์

1.2 คอนแทกเตอร์

1.2.1 Main Contactor

1.2.2 Auxiraly Contactor

1.3 อุปกรณ์ป้องกัน

1.3.1 ฟิวส์

1.3.2 เซอร์คิตเบรกเกอร์

1.3.3 โอเวอร์โวลต์

1.4 อุปกรณ์ตรวจจับ

1.4.1 อุปกรณ์ตรวจจับด้วยอุณหภูมิ

1.4.2 อุปกรณ์ตรวจจับด้วยแรงดัน

1.4.2 อุปกรณ์ควบคุมระดับของเหลว

1.5 เครื่องมือวัด

1.5.1 Amp Meter

1.5.2 Volt Meter

1.5.3 Selector

Volt

1.5.4 Selector Amp

1.5.5 Power Factor Meter

1.6 ความปลอดภัย

1.6.1 อันตรายจากการใช้อุปกรณ์ควบคุมผิดขนาด

1.6.2 อันตรายจากการใช้อุปกรณ์ป้องกันผิดขนาด

2. โครงสร้าง หลักการทำงานและการใช้งาน อุปกรณ์ควบคุมมอเตอร์

2.1 โครงสร้าง และหลักการทำงานของคอนแทคเตอร์ สวิตช์ ฟิวส์ เซอร์กิตเบรกเกอร์

2.2 การเลือกขนาดของอุปกรณ์ควบคุมมอเตอร์ เพื่อนำไปใช้งาน

2.2.1 คอนแทคเตอร์

2.2.2 อุปกรณ์ป้องกัน

2.2.3 อุปกรณ์

ตรวจจับ

สัญลักษณ์	ความหมาย
	คอนแทคปกติเปิด (Normally Open-N.O.)
	คอนแทคปกติปิด (Normally Close-N.C.)
	คอนแทคปรับตัดสลับได้สองทาง
	ทำงานร่วมแกนเดียวกัน
	ต่อถึงช่วงสั้นๆ
	แบบทำงานด้วยมือ
	แบบทำงานกึ่งลง
	แบบดึงขึ้น
	แบบหมุน
	แบบผลักหรือกด
	แบบใช้เท้าเหยียบ
	แบบถอดด้ามถือออกได้

สัญลักษณ์	ความหมาย
-----------	----------

	แบบทำงานด้วยแรงกด
	ทำงานด้วยลูกเบี้ยว 3 ตำแหน่ง
	สวิตช์ปุ่มกด-ปกติเปิด(N.O.)
	สวิตช์ปิด-เปิดธรรมดาลักษณะปกติเปิด(N.O.)
	สวิตช์ปุ่มกด-ปกติปิด(N.C.)
	สวิตช์ปิด-เปิดธรรมดาลักษณะปกติเปิด(N.C.)
	ลักษณะของสวิตช์เมื่อถูกทำงานปกติปิด(N.C.)
	ลักษณะของสวิตช์เมื่อถูกทำงานปกติเปิด(N.O.)
	ลักษณะถูกทำงาน
	สวิตช์ปุ่มกด 1 N.O. 1 N.C. ใช้ได้ทั้งสตาร์ทและหยุด
	ลิมิตสวิตช์
	คอนแทคปกติเปิดอันที่ 1 ปิดก่อนอันที่ 2
	คอนแทคปกติปิดอันที่ 1 ตัดก่อนอันที่ 2
	การทำงานด้วยแรงกลทั่วไป
	ทำงานด้วยอุณหภูมิ
	ทำงานด้วยแรงดัน(Pressure)

สัญลักษณ์	ความหมาย
	ทำงานด้วยลูกสูบ
	ล๊อค์ด้วยกลไก
	ล๊อค์ด้วยไฟฟ้า
	คอนแทกเตอร์ 3 คอนแทกล๊อค์ด้วยไฟฟ้า
	สวิตช์หน่วงเวลา (Time Delay Switch)
	รอกเลื่อนไปทางขวา
	รอกเลื่อนไปทางซ้าย
	รอกเลื่อนไปทางซ้ายและขวา
	คอนแทกปกติเปิดของสวิตช์หน่วงเวลาชนิดจ่ายไฟเข้าคอยล์ตลอดเวลา
	คอนแทกปกติเปิดของสวิตช์หน่วงเวลารอเวลาเปิดหลังจากตัดไฟออก
	รอเวลาเปิดชนิดจ่ายไฟเข้าคอยล์ตลอดเวลา
	คอยล์ของคอนแทกเตอร์
	คอยล์ของคอนแทกเตอร์อีกแบบหนึ่ง
	คอนแทกเตอร์ชนิด 3 เมนคอนแทก
	คอนแทกเตอร์ชนิด 3 คอนแทกช่วย 1 N.O. 1 N.C.
	โอเวอร์โวลติลลิตีแบบไม่มีรีเซ็ต
	โอเวอร์โวลติลลิตีแบบมีรีเซ็ต

สัญลักษณ์	ความหมาย
	หวนคสัญลักษณ์
	ไฟเข้าที่เส้นหนา
	ต่อกับอุปกรณ์ทางกล
	ฟิวส์มีคอนแทกที่ให้สัญญาณได้
	ฟิวส์ 3 สายตัดต่อวงจรอัตโนมัติ
	เมนฟิวส์ใช้กับเมนสวิตช์
	ฟิวส์แยกวงจร
	เซอร์กิตเบรกเกอร์
	อุปกรณ์ป้องกันเมื่อกระแสเกิน
	กระแสต่ำ
	แรงเคลื่อนเกิน
	แรงเคลื่อนต่ำ
	แรงเคลื่อนรั่ว
	กระแสเกินจากความร้อน

สัญลักษณ์	ความหมาย
	สวิตซ์ที่ทำงานด้วยอุณหภูมิต่ำ
	ต่อวงจรด้วยอุณหภูมิต่ำ
	ตัดวงจรด้วยอุณหภูมิต่ำ
	สวิตซ์ทำงานด้วยอุณหภูมิต่ำ
	ตัดวงจรเมื่อรับอุณหภูมิจากที่อื่นถ่ายทอดมา

อุปกรณ์ที่ใช้ในการควบคุมมอเตอร์ไฟฟ้ากระแสสลับเบื้องต้น

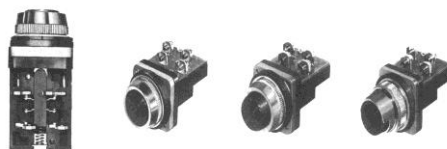
1. สวิตซ์กลับทางหมุน (Dump switch) เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ควบคุมให้มอเตอร์กลับทางหมุน ด้วยการโยกคันโยกผลทำให้ลูกเบี่ยงภายในตัดต่อวงจรตามต้องการ หลักการเช่นนี้ได้มีการออกแบบมาให้ใช้งานต่าง ๆ เช่น เริ่มเดิน หยุดเดิน กลับทางหมุน ลดกระแสขณะเดิน และอื่น ๆ นิยมใช้กับมอเตอร์ขนาดแรงม้าไม่สูงมาก

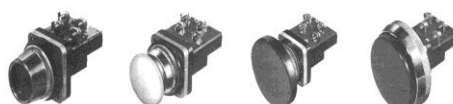
2. สตาร์ - เดลต้า สวิตซ์ (Dump switch) รูปร่างภายนอกคล้าย กับสวิตซ์กลับทางหมุน แต่ภายในมีการตัดต่อวงจรต่างกัน ออกแบบมาใช้ ลดกระแสขณะเริ่มเดินด้วยการตัดต่อวงจรให้ต่อแบบสตาร์-เดลต้า

3. สวิตซ์กดปุ่ม (Push button switch) เป็นอุปกรณ์ที่ใช้สั่งวงจรให้ทำงานหรือหยุดทำงานในวงจร

ควบคุมโดยอาศัยมือกดปุ่มให้หน้าสัมผัสตัด ต่อวงจร ผลให้วงจรกำลังทำงานจ่ายไฟหรือหยุดจ่ายไฟให้มอเตอร์ สวิตซ์ปุ่มกดมีหลายแบบ ให้เลือกใช้งานต่างออกไปโดยทั่วไป จะมีหน้าสัมผัส 2 คู่ เป็นปกติปิด 1 คู่ ปกติเปิด 1 คู่

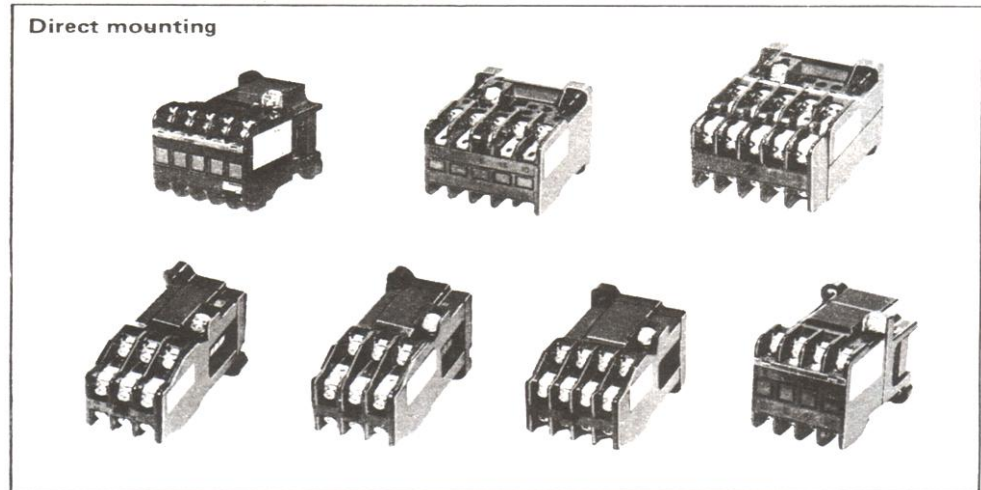

รูปสวิตซ์ปุ่มกด

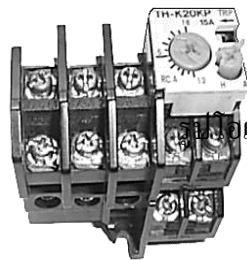

4. รีเลย์ช่วย(Auxiliary relay) เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ตัดต่อวงจร เหมือนสวิตช์ ที่อาศัยการจ่ายไฟฟ้าเข้าไปสร้างสนามแม่เหล็ก เพื่อทำการตัดต่อหน้าสัมผัส แต่ออกแบบให้มีจำนวนหน้าสัมผัสแบบปิด-เปิด มากหลายคู่ มีขนาดเล็กทนกระแสต่ำ นิยมนำมาใช้งานช่วยในวงจรควบคุม

รีเลย์ช่วย

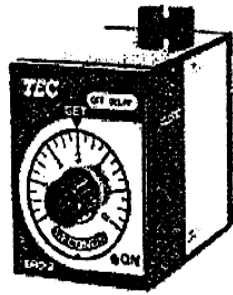
5. โอเวอร์โหลดรีเลย์(Over load relay) เป็นอุปกรณ์ที่ออกแบบมาเพื่อทำหน้าที่ป้องกัน นิยมทำเป็นแบบไบเมทัล เมื่อมีกระแสไหลผ่านมากกว่าที่กำหนดจะเกิดความร้อนทำให้เกิดการโค้งงอตัดหน้าสัมผัส หรือต่อหน้าสัมผัสส่งผลให้วงจรหยุดการทำงาน มีหลายรูปแบบ ทั้งมี หรือไม่มีรีเซท (RESET)

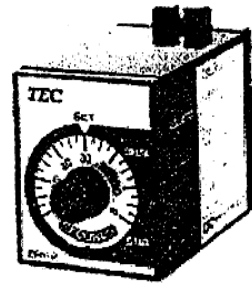
โอเวอร์โหลด

สวิตช์ตั้งเวลา(Timer) เป็นอุปกรณ์ที่ออกแบบมาเพื่อใช้เวลาเป็นตัวควบคุมการตัดต่อหน้าสัมผัสทำหน้าที่เป็นสวิตช์ ช่วยให้งจรควบคุมทำงานได้อัตโนมัติมากขึ้น มีแบบหน่วงเวลาหลังจ่ายไฟเข้า หรือหน่วงเวลาหลังจากตัดไฟออก สวิตช์ตั้งเวลานำหลักการตั้งเวลาหลายรูปแบบมาใช้เช่น มอเตอร์ ลมกลไก วงจรอิเล็กทรอนิกส์ หรือความร้อน สนามแม่เหล็ก

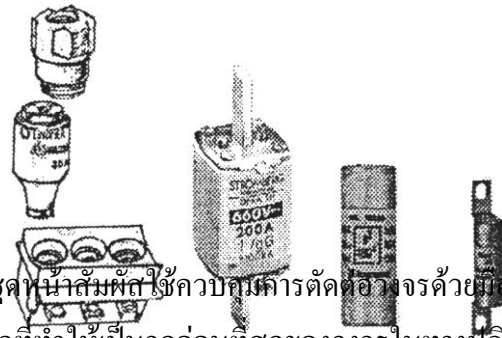

ก.) แบบหน่วงเวลาชนิดนับเวลา
เมื่อจ่ายไฟเข้า

ข.) แบบหน่วงเวลาใช้สตาร์ทมอเตอร์ต่อ
แบบสตาร์ท-เคลด้า

7. ฟิวส์ควบคุม 1-2 แอมป์ และ 8. ฟิวส์กำลัง 6-10 แอมป์ ฟิวส์เป็นอุปกรณ์ป้องกันที่ใช้หลักการละลายของวัสดุ เมื่อมีกระแสไหลผ่านทำให้เกิดความร้อนขึ้นที่ฟิวส์แล้วละลายในที่สุดตามขนาดที่ออกแบบมาให้เหมาะสมกับขนาดกระแส ดังนั้นการนำไปใช้งานจะต้องเลือกขนาดให้เหมาะสมกับวงจรที่จะนำไปป้องกัน ฟิวส์ที่ใช้ในงานควบคุม แยกออกเป็น 2 แบบคือ ฟิวส์กำลังและฟิวส์ควบคุม นิยมใช้แบบปลั๊กฟิวส์ เพราะสะดวกในการใช้งาน ฟิวส์จะมีฟักัดกระแสต่าง ๆ ตามรหัสสีที่กำหนด แต่การนำไปใช้งานต้องมีเหมาะสมกับโหลดที่ใช้

สวิตช์ตัดตอน(Cut out) เป็นอุปกรณ์ป้องกัน ที่มีชุดหน้าสัมผัสที่ใช้ควบคุมการตัดต่อวงจรด้วยมือ โยก แต่ในการป้องกันใช้การหลอมละลายของวัสดุที่ทำให้เป็นจุดอ่อนที่สุดของวงจรในทางปฏิบัติแล้ว อาจไม่เหมาะกับการใช้ควบคุมมอเตอร์ 3 เฟส เพราะใช้งานจริงอาจเป็นสาเหตุให้มอเตอร์เสียหายได้แต่เนื่องจากราคาถูก จึงมีผู้นำไฟใช้งานอยู่บ้างกับมอเตอร์ขนาดเล็ก

คัตเอาท์

เซอร์กิตเบเกอร์

เซอร์กิตเบเกอร์ 10 แอมป์ เป็นอุปกรณ์ป้องกันที่ใช้หลักการของความร้อนทำให้ไบเมทัลลคั้งงอ

ตัดวงจร หรือใช้อำนาจแม่เหล็ก ตัดวงจร หรืออาจใช้ทั้งสองอย่างในตัวเดียวกัน เซอร์กิตเบเกอร์ สามารถควบคุมได้ด้วยมือ มีคันโยกเพื่อโยกให้น้ำสัมผัสตัดหรือต่อวงจร และเมื่อมีกระแสไหลเกินก็จะตัดวงจรด้วยระบบกลไก ที่ออกแบบมาเชื่อมโยงกับไบเมทัลหรือแกนที่ทำงานด้วยแม่เหล็ก

11. มอเตอร์ 1 เฟส 1/2 แรงม้า 220 V เป็นอุปกรณ์เป้าหมายที่จะทำการควบคุม ทำหน้าที่เปลี่ยนพลังงาน

ไฟฟ้าเป็นพลังงานกล เป็นมอเตอร์ไฟฟ้ากระแสสลับที่ใช้หลักการเหนี่ยวนำ มีส่วนหมุนเป็นแบบกรง

กระบอกแบบที่มีจำหน่ายทั่วไป

12. มอเตอร์ 3 เฟส 1/2 แรงม้า 660/380 V เป็นอุปกรณ์เป้าหมายที่จะทำการควบคุม ทำหน้าที่เปลี่ยน

พลังงานไฟฟ้าเป็นพลังงานกล เป็นมอเตอร์ไฟฟ้ากระแสสลับที่ใช้หลักการเหนี่ยวนำ มีส่วนหมุนเป็น

แบบกรงกระบอกแบบที่มีจำหน่ายทั่วไป แต่มอเตอร์นี้สามารถทนแรงดันที่ต่อแบบสตาร์-เดลต้าได้

13. มอเตอร์ 3 เฟส แบบปรับความเร็ว เป็นอุปกรณ์เป้าหมายที่จะทำการควบคุม ทำหน้าที่เปลี่ยนพลังงานไฟฟ้าเป็นพลังงานกลเป็นมอเตอร์ไฟฟ้ากระแสสลับที่ใช้หลักการเหนี่ยวนำ มีส่วนหมุน

เป็น

เพิ่ม

แบบกรงกระบอกแบบที่มีจำหน่ายทั่วไป แต่มอเตอร์นี้สามารถปรับเปลี่ยนความเร็วด้วยวิธีลดหรือ

ขั้วแม่เหล็กได้ เพราะมอเตอร์แบบนี้มีขดลวด 2 ชุดแยกจากกัน

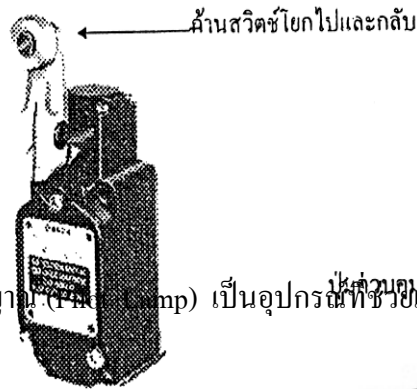

16. ลิมิตสวิตช์ (Limit Switch) เป็นอุปกรณ์ช่วยในวงจรควบคุมให้สามารถทำงานได้อัตโนมัติมากขึ้น

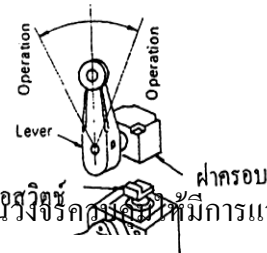
มีโครงสร้างคล้ายกับสวิตช์ปุ่มกดที่อาศัยแรงกดจากภายนอก แต่บริเวณปุ่มกดจะออกแบบให้มีลูก
ล้อหรือ

ก้านยื่นออกมาเพื่อรับแรงกดจากภายนอก เช่น ลูกบิด หรือชิ้นส่วนต่าง ๆ นิยมใช้งานตรวจสอบ
หรือ

กำหนดตำแหน่งหรือระดับ ระยะเป็นต้น

ช่วงการหมุนก้านสวิตช์

17. หลอดสัญญาณ (Indicator Lamp) เป็นอุปกรณ์ที่ช่วยเสริมใบแจ้งวีรกรรมเพื่อให้มีการแสดงผลการ
ทำงาน

ต่าง ๆ เพื่อความสะดวก และเตือนการทำงานด้วยสัญญาณไฟ มีหลายรูปแบบ ใช้กับแรงดันต่ำ ๆ
หรือมี

หม้อแปลงเพื่อให้ต่อกับไฟ 220 โวลต์

สวิตช์ 3 ขั้ว 2 ทาง(T.P.D.T) เป็นอุปกรณ์ที่ทำหน้าที่ เป็นสวิตช์หรือสะพานไฟ แบบไบมีดมี

จำนวน 3 ขั้ว ใช้คันโยกด้วยมือ 2 ทาง คล้ายกับคัตเอาท์ ต่างที่ไม่มีฟิวส์ ใช้งานกลับทางหมุนมอเตอร์

สวิตช์ 3 ขั้ว 2 ทาง

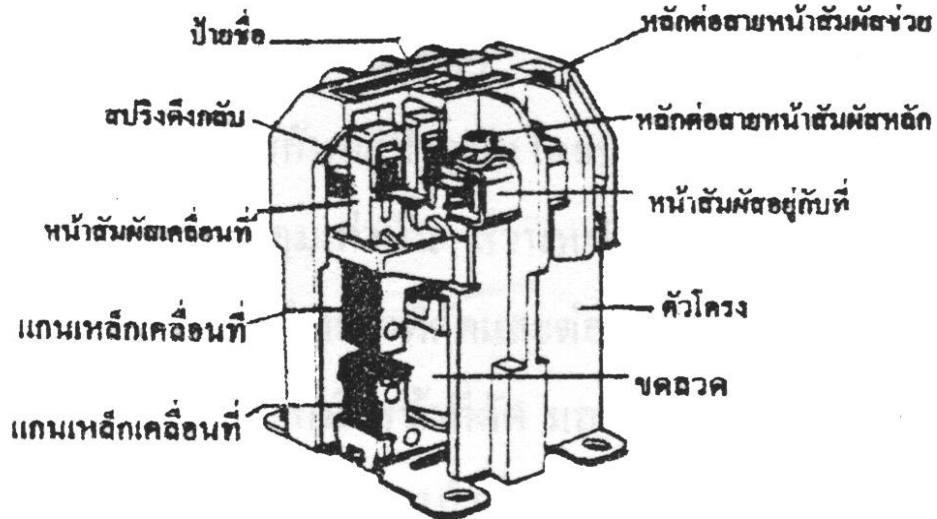

สวิตช์ 2 ขั้ว 2 ทาง

19. สวิตช์ 2 ขั้ว 2 ทาง(D.P.D.T) เป็นอุปกรณ์ที่ทำหน้าที่ เป็นสวิตช์หรือสะพานไฟ แบบไบมีดมี

จำนวน 2 ขั้ว ใช้คันโยกด้วยมือ 2 ทาง เหมือนกับ T.P.D.T

20. คอนแทกเตอร์ 2 NO 2 NC 220 V (Main Contactor) เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ตัดต่อวงจรเหมือนสวิตช์ ที่อาศัยการจ่ายไฟฟ้าเข้าไปสร้างสนามแม่เหล็ก เพื่อทำการตัดต่อหน้าสัมผัส ออกแบบให้มีจำนวนหน้าสัมผัสแบบปิด-เปิด ไม่มาก มีขนาดใหญ่ทนกระแสสูง นิยมนำมาใช้ในงานช่วยในวงจรกำลัง

แผนการสอนรายคาบ

คาบที่ 2 เรื่องที่สอน การเริ่มเดินทางเดี่ยว มอเตอร์ 1 เฟส ผู้สอนโดย นายรุ่งโรจน์ หนูขลิบ

1. จุดประสงค์การสอน

1. มีความรู้ความเข้าใจและสามารถบอก หลักการเริ่มเดินมอเตอร์ 1 เฟส หมุนทางเดียว
2. มีความรู้ความเข้าใจและสามารถเริ่มเดินมอเตอร์ 1 เฟส หมุนทางเดียว
3. มีความรู้ความเข้าใจและสามารถบอกอุปกรณ์ที่ใช้ เริ่มเดินมอเตอร์ 1 เฟส หมุนทางเดียว
4. มีความรู้ความเข้าใจและสามารถตรวจสอบการเริ่มเดินมอเตอร์ 1 เฟส หมุนทางเดียว

2. รายการสอน

1. หลักการเริ่มเดินมอเตอร์ 1 เฟส หมุนทางเดียว ด้วยสวิตช์โยก
2. หลักการเริ่มเดินมอเตอร์ 1 เฟส หมุนทางเดียว ด้วยเซอร์กิตเบเกอร์
3. หลักการเริ่มเดินมอเตอร์ 1 เฟส หมุนทางเดียว ด้วยคัตเอาท์
4. หลักการเริ่มเดินมอเตอร์ 1 เฟส หมุนทางเดียว ด้วยสวิตช์แมกเนติก

3. วัสดุ อุปกรณ์/หนังสือ/ที่ต้องเตรียม